

L'home que també va ser aquí

Han passat gairebé 40 anys des del 23 d'octubre de 1977, el dia que Josep Tarradellas va tornar a Catalunya com a president de la Generalitat, l'única institució emanada de la República reconeguda per les autoritats franquistes. El "ciutadans de Catalunya, ja sóc aquí!" que va pronunciar a la plaça de Sant Jaume ha passat a la història; però, com ell, centenars d'exiliats van tornar a casa llavors. Per exemple, el valencià Àngel Castanyer, que era el comptable del Govern i havia emigrat quan només tenia 10 anys, travessant els Pirineus de la mà de la mare. Aquesta és la seua vida.

Reportatge de Vicent Garcia Devís

A la galeria gòtica del Palau de la Generalitat, la tensió ambiental es pot tallar amb un fil de pescar. La balconada de la façana renaixentista és plena, amb les primeres autoritats retornades de l'exili situades en primera fila. Davant, la gent ompli els carrers amb visques al nou Govern i el seu president. Reclamen l'Estatut d'autonomia i l'oficialitat de la llengua. Entre la Casa de la Ciutat i la Generalitat, doncs, no hi cap ni una agulla, ni tampoc als carrers adjacents del barri Gòtic, amb senyeres i pancartes que al·ludeixen al retorn d'una institució històrica, la de la Generalitat de Catalunya. El rei Joan Carles i el president Adolfo Suárez han convençut els militars que el retorn de la Generalitat i de les institucions prohibides per Franco el 1938 aportaran saba nova a la nova democràcia espanyola i ja no resultaran perilloses per a la unitat d'Espanya.

És un moment elèctric, d'una eufòria brutal. Els exiliats que acaben d'aterrar a Barcelona i que no caben a la balconada esperen les primeres paraules del president retornat, Josep Tarradellas, des del Saló de Sant Jordi, una estança quadrada que és tota una metàfora del moment: al sostre del saló hi ha quatre mènsules amb la imatge dels quatre evangelistes i, al centre, una clau de volta amb la imatge de sant Jordi matant el drac.

El "ja sóc aquí!" retrona a la plaça de Sant Jaume i el crit dels congregats posa la pell de gallina a tots els assistents. És el 23 d'octubre de l'any 1977.

El valencià Àngel Castanyer i Rausell també és al Saló de Sant Jordi. És el comptable de la Generalitat i ha treballat en el departament que gestionava els impostos de la Generalitat a l'exili. Ha estat un dels millors amics i màxims col·laboradors de Tarradellas a França.

Àngel és un dels nois de l'exili que va provocar la Guerra Civil. El seu pare, Angelí Castanyer, havia estat poeta i dirigent fundador del Partit Valencià d'Esquerres, a més de signant de les Normes de Castelló, i com el seu oncle, el polític i dramaturg Josep Castanyer, va partir amb l'*Stanbrook* des del port d'Alacant en els últims minuts de vida de la República. Angelí fou acollit per una família exiliada a Orà i Josep va treballar com a presoner en la construcció de la línia ferroviària transahariana.

Una vida molt intensa

Quan el pare i l'oncle van marxar d'Alacant a bord de l'*Stanbrook*, Àngel Castanyer només tenia 18 mesos. Es va quedar a viure a Foios (Horta) amb la mare –Clara Rausell– i la seua família, una nissaga dretana i molt catòlica, ideològicament pròxima a Falange, però molt respectuosa, no obstant això, amb les idees del poeta i intel·lectual amb qui s'havia casat ella.

A Àngel Castanyer, els xiquets del col·legi nacional de l'albereda del seu poble li deien que era "fill d'un roig".

"Mare què és això de ser 'fill d'un roig'? Què vol dir ser un roig?"

A la dura postguerra, l'alcalde només prenia decisions després de visitar la rectoria al capvespre. L'última paraula la tenia el senyor rector. Per poder jugar a la pilota a la paret de l'església els xiquets havien de manjar aigua i omplir els dipòsits de l'església per a don Eugenio: "Era un rector de la postguerra, un home d'una supèrbia absoluta. L'amo del poble".

Un dia, quan Àngel estava a punt de fer 10 anys, la mare el va vestir de diumenge i el va enviar a la processó de la festa major del poble. Com sempre, els homes a una banda, les dones a l'altra, i els més menuts, separats per un baiard per tal que no destorbaren. El

senyor rector conduïa la processó i, en un moment determinat, Àngel abandona la filera i agafa la mà d'un oncle seu. El rector se li acosta i, en to amenaçador, li xiuxiueja a cau d'orella: "No pots anar amb els adults. Ets molt cabut, xiquet... Ja m'ho pagaràs!".

L'amenaça poc caritativa de don Eugenio, però, no s'acompliria mai. Tot formava part d'un pla molt ben dissenyat per sa mare. En acabar la processó, secretament, mare i fill van pujar al tren que unia Rafelbunyol amb València i van iniciar el llarg camí de l'exili cap a Catalunya i França.

En primer lloc, viatjaren fins a Camprodon, a la falda dels Pirineus, on esperaren instruccions per tal de continuar amb la seua fugida. Des d'allà, guiats per un pastor, van caminar dos dies a través d'un coll de muntanyes... I, per fi, un poble del sud francès. Les fronteres amb França encara estaven tancades, però era estiu i podien superar-ho.

A Camprodon funcionava una xarxa de falangistes i guàrdies civils que eren convenientment subornats per fer els "ulls grossos" i deixar fugir dones i xiquets que només pretenien reunir-se amb els marits i pares exiliats a França. Cadascú havia de pagar 1.000 pessetes de l'època, si volia deixar endarrere l'Espanya franquista.

UNA VIDA AMUNT I AVALL. A la pàgina anterior, dues imatges d'infantesa d'Àngel Castanyer: primerament, al braç de sa mare, Clara Rausell, a Foios (Horta), i després, a Noruega, en unes colònies d'estiu per a fills dels exiliats republicans. A la tercera fotografia, se'l distingeix al fons i amb ulleres, en un acte amb Josep Tarradellas. A la pàgina 32, Castanyer ara, al seu despatx de Barcelona.

Un cop a França, amb uns altres republicans que havien travessat la frontera, Àngel i sa mare van ser traslladats per la Gendarmeria al camp de concentració de Ribesaltes. Angelí Castanyer residia a Bordeus, on treballava per a un familiar de la seua esposa, Nelo Saurí, *el Cotino*, un republicà de Foios que es guanyava la vida a l'exili gràcies a un negoci d'exportació de vins.

Al cap de poques setmanes, Angelí va arribar al camp de Ribesaltes. En baixar del tren, va abraçar i besar apassionadament Clara, la seua dona, a qui no veia de feia 10 anys, des de l'episodi de l'*Stanbrook*. Al cap d'una estona, el pare va adonar-se que el fill –a qui no veia des que tenia 18 mesos– també hi era. Va agafar-lo amb els braços i va alçar-lo a l'aire.

A París

La família va marxar immediatament cap a París, on el 1947, l'any després de la seua arribada d'Orà, els dos germans Castanyer, el castellanenc Gaetà Huguet i Amat Granell –el primer home que va entrar amb les tropes del general Leclerc per alliberar París dels nazis– havien fundat, entre més gent, la Casa Regional de València.

Un acte de patriotisme republicà i valencianista, sens dubte. Gaetà Huguet va proposar que es diuera Casal Valencià, però no se'n va sortir. Un altre dels fundadors, el valencià Mario Soler –casat amb una neboda de Trotsky que pertanyia a una família jueva– va pagar les primeres despeses gràcies a l'ajuda familiar. La Casa de València va nodrir-se primer de republicans i més endavant de les primeres migracions econòmiques, que diluirien el valencianisme inicial, i el sotmetrien a l'espanyolisme de l'època.

Els fills dels intel·lectuals republicans del País Valencià, desencantats per aquesta evolució, van passar a formar part del Casal Català de París, un centre cultural i polític que havia impulsat Romà Planas, home de lletres i bon amic

del jove Àngel Castanyer. Anys a venir, Planas es convertiria en la persona de confiança de Tarradellas a l'exili i qui li presentaria Castanyer, que de seguida va passar a treballar per al Govern de la Generalitat.

Quan evoca la figura de Tarradellas, Castanyer explica que era un home “molt recte, molt francès”. En definitiva, “molt republicà”. “En aquell temps ningú no es plantejava la idea de la independència”, continua Castanyer, “tots eren catalanistes i tots sabien que cada passa de la història havia de fer-la una generació distinta, i aquella generació encara no era la nostra”.

L'evolució del catalanisme

Al despatx de sa casa de Barcelona –una estança que sembla un temple, envoltada com està de fotografies de l'exili, d'un retrat que li va fer el pintor valencià Fernando Barrachina i d'un altre de la seua dona, Núria Siurana, una catalana que va conèixer a França–, Castanyer mira enrere i analitza l'evolució del catalanisme.

“Vaig pertànyer al PSC quan encara era catalanista i ara sóc clarament inde-

pendentista. Madrid, les televisions i els tertulians mesetaris han fabricat més independentistes que mai a la història de Catalunya. Si s'hagués aprovat l'Estatut de Maragall, no seriem on som. La informació és diferent al centre i la perifèria. Jo seria espanyol d'una Espanya real, no d'una Espanya de matriu únicament castellana.”

Sobre l'actualitat política catalana, Castanyer lloa l'actitud d'Artur Mas a l'hora de “pujar al carro del sobiranisme”. “Era la gent qui nodria el moviment independentista, però ell, que no ho era gens, d'independentista, va afegir-s'hi. L'ex-president Mas està en condicions de passar a la història en millors condicions que no ho farà Jordi Pujol”, afirma.

Amic de la família Pujol des dels temps de l'exili, opina que “Pujol ha cobrat el 3% per al partit, però també per a ell, però sobretot ha sigut el seu fill gran, qui s'ha encarregat dels negocis... La seua dona també en té molta culpa, pels seus aires de grandesa. Ells venien molt per casa a París, eren amics dels meus pares, i el fet cert és que la Ferrusola era un cas!”

→

El retorn de l'exili. Pujol a l'avió. Al fons, amb ulleres, À. Castanyer.

ARXIU MONTSERRAT TARRADELLAS I MACIÀ

A FRANÇA, ÀNGEL I SA MARE VAN SER TRASLLADATS AL CAMP DE CONCENTRACIÓ DE RIBESALTES. AL CAP DE POCQUES SETMANES, VA ARRIBAR-HI EL PARE, ANGELÍ

→ Als seus 78 anys, Àngel Castanyer considera que Catalunya “serà allò que vulguen els catalans”. “La historiografia no pot dir que Espanya és el país més antic d’Europa, perquè això és mentida. Només és un Estat de fa 300 anys, i perquè els anglesos van abandonar-nos. Amb tot, Europa respectarà la voluntat dels ciutadans, com no podia ser d’una altra manera”.

Com a ex-militant, subratlla que Miquel Iceta “ha estat molt negatiu per al PSC”. “Jose Montilla era millor candidat, menys espanyolista”, observa, i no comprèn l’odi de segons quina gent contra l’ex-president espanyol José Luis Rodríguez Zapatero. O sí, perquè “va

trencar sociològicament el cordó umbilical amb el franquisme”.

Sobre el País Valencià, es mostra feliç “perquè per fi hi ha un Govern d’esqueres”. “El País Valencià és el País Valencià, i el mateix li dic del Principat i les Illes. Però a mi m’agradaria una confederació cultural dels tres països amb un Parlament cultural. I després, si surt la política, bé, i si no, també!”.

Angelí Castanyer va morir a València el 1974. Clara Rausell, la mare amada, va conèixer l’arribada del fill a Barcelona, acompanyant el president Tarradellas. Àngel viu l’última etapa de la seua vida en un pis del carrer de Consell de Cent de Barcelona i recorda els dies passats

i els amics de joventut: Romà Planas, Gentil Puig, Gaetà Huguet, Amat Granell... i tants altres.

“Si tingués diners i uns anys menys compraria la casa del costat de l’església de Foios on vaig néixer. I acabar allí els meus dies, jugant en somnis a la pilota, a llargues, a galotxa, amb els amics dels 10 anys. I amb els ulls tancats, amb el berenar de pa amb oli i sal a les mans, m’engronsaria l’àvia Dolores Saurí en els seus braços”. Àngel somnia amb aquesta casa i amb el temps del pare eternament absent. Una casa per viure la mort a prop del cementiri on reposen plegats els ossos dels seus pares. •